

סתיו / חורף במגזר החרדי

הצעה לפעילות בתקופת הסתיו

המטרה: לסייע לילדים להשתלב בעולם של תופעות ושינויים שחלים בטבע, בסתיו ובחורף. הלימוד יכלול הסתכלות והתבוננות בתופעות השונות: שינויי מזג האוויר, שינויים בעולם החי והצומח, החומרים שאנחנו באים איתם במגע בתקופות אלו ועוד.
חשוב שהילד יבוא במגע עם התופעות ויקלוט אותן באמצעות חושיו: ימשש, יריח, יקשיב, יתבונן.

מזג האוויר...

שינויים במזג האוויר: נעשה קריר, הלחות מרובה. הגשם הראשון – היורה.

ניתן להכין **מד גשם**:

- לוקחים בקבוק פלסטיק וחותכים אותו לרוחב לשני חלקים (החלק התחתון בגובה שני שלישים של הבקבוק; החלק העליון – כשליש). מכסים את החתכים בסרט בידוד.
- הופכים את החלק העליון ושמים אותו בתוך הבקבוק בצורת משפך.
- מסמנים (אפשר להיעזר בבקבוק של תינוק לצורך המדידה) בטוש לאורכו של הבקבוק שנתות במרחק של 1 סמ"ק זו מזו.
- מניחים את מד הגשם בשטח פתוח בין שתי אבנים כדי שלא יעוף ברוח או תולים אותו בחוט ברזל או באזיקון (לא מתחת עץ או סככה...).
- מחכים לגשם שיצטבר במשך 24 שעות ובודקים כמה גשם ירד באזורכם.

תופעות טבע...

רוח, עננים, גשם, זרמי מים הנקווים לשלוליות...

משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
היחידה לתכניות משלימות למידה

ביקור בשלולית מתוך חוויה חושית נהדרת, שאותה ננצל, ו"על הדרך" נמדוד, נכיר בע"ח במים, נלמד מושגים מתמטיים ועוד....

יש להודיע להורים מראש לצייד את הילדים במגפי גומי, במעיל אם צריך... כי אנחנו הולכים "להתבצבץ"...

השתקפות – התבוננות בשלולית: מה אנחנו רואים?

המים – האם הם שקופים? צלולים? נמלא בבקבוק מים ונבדוק אילו מים היו לפני כניסתנו לשלולית ואילו מים ביציאתנו ממנה.

איך אנחנו נראים? ישר? הפוך? ברור? מטושטש? איך תיראה ההשתקפות לאחר צאתנו מן המים?

נחזור לכיתה וננסה לצייר את מה שראינו....(ננסה לצייר השתקפות)

ניתן למדוד גובה מקל – עד היכן הוא רטוב....

נעקוב אחרי בע"ח, ציפורים, עקבות שונים...

כמה ילדים מקיפים יחד את השלולית?

נשליך אבן למי השלולית. מה קרה?

נכין סירה מאוריגמי ונשיט אותה בשלולית....

בגיל 3 אפשר לערוך **סיור שלולית דמיוני**: בטיול דמיוני אפשר לעבור בזהירות בין השלוליות (חישוקים, קוביות, מטפחות צבעוניות וכד'), לקפוץ מעל השלוליות ולהיזהר שלא ליפול לתוכן. אפשר לצרף לטיול הדמיוני צפרדעים שדווקא אוהבות לקפוץ בתוך השלולית. לעבור משלולית לשלולית (חישוקים או עיגולים מצוירים על הרצפה). ניתן להגביל את הקפיצות ולקבוע שיש לקפוץ שלוש פעמים לפחות בכל שלולית לפני שעוברים לשלולית אחרת.

חי וצומח....

עצים נשירים, צבעים משתנים.

פריחה: סתונית, בן חצב, סירה קוצנית – אם יש אפשרות, לצאת ולראות בסביבה. לעיתים ילדים מביאים איתם.

אחרי הגשם: נביטת זרעי הקוצים, הופעת פסיגים של מקור החסידה, הסביון, רקפת, פטריות. תקופת זריעת החיטה, פרחים רבים מתווספים יום-יום: האיריס, הנורית, בן חצב....

הופעת חרקים: נמלים פעילות; לאחר הגשם – הופעת חלזון השדה והשלשול (תולעת הגשם); הופעת חיפושיות; צפייה בלהקות ציפורים נודדות.

משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
היחידה לתכניות משלימות למידה

הצעה לפעילות עם עלים בגן בתקופת הסתיו:

1. **סיור** – צאו עם הילדים למקום שבו נראים עצים בשלכת. עמדו והתבוננו בהם. עמדו על תכונותיהם: צבעם, ריחופם ברוח, האוושה שהם משמיעים (חלקו לילדים שקיות ניילון לאיסוף עלים לפעילות הבאה).
2. **פעילות בתנועה בשילוב מוזיקה** – עודדו את הילדים לדרוך על העלים היבשים, הציעו להם לפורר בידיהם את העלים היבשים ולנסות לקמט עלים ירוקים כדי שיבחינו בין השניים (מצורף דקלום "יונתן אוהב ללכת").
3. **דיון** – עודדו את הילדים לספר על התרשמותם ולהקשות בשאלות.
4. **מפגש בקבוצות עבודה או במליאה** – עמדו על הבדלים בין עלי העצים השונים: עלה דמוי נוצה, עלי מחט, עלה אצבעות, עלה משונן ועוד).
5. **עלים** – ניתן למיין את העלים לפי צורתם, צבעם ואף לדרגם לפי דרגת היובש. ניתן להכין **מגדיר עלים** (לוקחים קלסר קטן, מניילינים עלים מסוגים שונים, מדביקים ורושמים ליד כל עלה את סוגו) שאותו מניחים בפינת הטבע.
6. **ניסוי מדעי** – הכניסו שני ענפים ירוקים לתוך שתי צנצנות: באחת שימו מים, ואת האחרת השאירו ללא מים. הציבו אותן במקום נגיש, ובמשך הימים הבאים עודדו את הילדים לעקוב אחר הענפים, להבחין בהבדלים ביניהם: לחזות בקמילה האיטית של הענף שהונח בצנצנת ללא מים ובחיות הענף והתמעטות המים – בצנצנת האחרת.
7. **יצירה** – ניתן לאפשר לילדים להרכיב תמונות מקרעי עלים יבשים.
8. שירים ודקלומים.

משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
היחידה לתכניות משלימות למידה

זרעים וזריעה

בעונות אלו האדמה הלחה מזמינה זריעה של צמחים שונים. את הגינה הבסיסית, אנחנו מאמינים, יבנו הילדים עם צוות הבוקר. קבלו כאן העשרה והזדמנות חווייתית ללמידה:

הנבטה שקופה

כדי לראות את תהליך הנביטה ניתן ליצור מערכת שקופה.

ציוד:

בקבוק פלסטיק של ליטר וחצי חתוך בגובה של כ-15–20 ס"מ, בריסטול שחור בגובה הבקבוק החתוך.

אדמת עציצים, זרעי שעועית, מש, חיטה ואחרים.

אופן ההכנה:

- א. את הבריסטול החתוך גלגלו והכניסו אל הבקבוק, צמוד לדופן הכלי.
- ב. מלאו את הכלי באדמה עד שני שלישים מגובהו.
- ג. דחפו זרעים בין דופן הבקבוק לבריסטול כך שהם יהיו בערך בחצי גובה הבקבוק.
- ד. השקו את הכלי כך שהאדמה תהיה רוויה מים.
- ה. העמידו את הכלי במקום החשוף לקרני השמש.
- ו. עקבו אחר תהליך הנביטה שיקרה בכלי בימים הקרובים.

הכנת טרריום

טרריום הוא מערכת סגורה של אדמה במצב של שיווי משקל. המערכת הזאת מדגימה מצוין את מחזור המים: המים שמצויים בה קבועים ולא מתאדים אל מחוצה לה. בתוכה הם מתאדים, מתעבים, זולגים כגשם ונקווים וחוזר חלילה. המים במערכת משמשים את הצמחים המצויים בה: הם קולטים אותם, משתמשים בהם לתהליכי החיים, מאדים אותם וחוזר חלילה.

ציוד נדרש: בקבוק פלסטיק של משקה "קוקה קולה" שנפחו ליטר וחצי (כולל הפקק), סרט דביק שקוף רחב, אדמת עציצים וצמחי ירקה או צמחי צל אחרים שקל להשריש.

אופן ההכנה:

- א. חתכו את בקבוק הפלסטיק באזור הצר שבמרכזו.
- ב. קצרו את החלק העליון שגזרתם בעוד כ-1–2 ס"מ. כעת החלק העליון יוכל להתלבש יפה על החלק התחתון.

משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
היחידה לתכניות משלימות למידה

- ג. שימו בתחתית החלק התחתון שכבה של אדמת עציצים בגובה של כ-3 ס"מ ושתלו בה ירקה או כל צמח אחר שיכול להשריש בקלות ולצמוח בתנאי צל.
- ד. השקו בחצי כוס מים.
- ה. סגרו בעזרת החלק העליון והדביקו על גבי קו החיבור סרט דביק שקוף רחב כך שהכלי יהיה אטום למעבר אוויר ושקוף.
- ו. הטרריום מוכן. העמידו אותו בבית או במרפסת בצל. המערכת תחזיק מעמד חודשים רבים ואף שנים. תוכלו לעקוב בה אחרי התפתחות הצמח וגם אחרי מחזור המים.

ציפורים נודדות / ציפורי חורף

בתקופה זו ניתן לראות ציפורים שמגיעות אלינו מהארצות החמות.

בואו נשחק משחק המלמד מעט על נדידת הציפורים: מאת רחל שפירא, בית ספר גרץ

תל אביב

מטרת המשחק: ללמד את הילדים על הסכנות הנשקפות לציפורים בנדידתן, ועל רבות מהן שנגרמות בגלל מעשי בני האדם. לשם כך נקיים שיחה מקדימה, משחק ושיחת סיכום.

ציוד: כדור, שלטי מכשולים לציפורים.

הפעילות: על כל ילד לקדם/לגלגל/לכדרר את הכדור דרך מסלול המכשולים.

מארגנים את הילדים בקבוצות וקובעים את הוראות הריצה במסלול. מפזרים שלטי מכשולים חיוביים ושליילים יחדיו. כדאי שכמה ילדים יתחרו בו זמנית כדי להקשות על הציפורים להגיע למכשולים הטובים ולאתגר את המשחק. כצידה לדרך כל ילד חייב לגעת בכדור במכשול "אכלת מזון בשפע והשמנת. קח 3 נקודות וצא לנדידה."

מתחילים לרוץ במסלול. כאשר הכדור נוגע במכשול שלילי הוא מפסיד נקודות, במכשול חיובי הוא מקבל נקודות. ילד שרוצה לצבור נקודות יכול לגרום לכדור לגעת במכשול חיובי יותר מפעם אחת, אך הוא יפסיד זמן יקר בנדידה. הילדים סופרים את הנקודות בזמן הריצה במסלול הנדידה. ניתן להכין בכל מכשול כיס, ולשים בו נקודות מקרטון. הילדים ייקחו נקודות מן הכיסים או ישימו בהם נקודות בהתאם להוראות. המנצח: הציפור שהגיעה ראשונה.

לפני המשחק חייבים לשוחח על הסכנות האורבות לציפורים בתקופת הנדידה ולהסביר מהם המכשולים...

משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
היחידה לתכניות משלימות למידה

המכשולים הטובים (חיוביים):

אכלת מזון בשפע והשמנת. קבל 3 נקודות וצא לנדידה.
נְחֵף ליד אגם מים מתוקים. קבל 2 נקודות.
הגעת אל צמחייה צפופה למחסה. קבל נקודה.
הגעת אל בריכת דגים ויש מזון בשפע. קבל נקודה.
מצאת צמחייה וחרקים טעימים. קבל 2 נקודות.
אתה דואה בנינוחות מעל היבשה. קבל נקודה.
אתה דואה בנחת מעל ישראל. קבל 2 נקודות.
מזג האוויר נעים. קבל נקודה.
אתה עף מעל ארץ המעודדת את הגנת הטבע. קבל נקודה.
נְחֵף ליד נחל מים מתוקים. קבל 2 נקודות.
נְחֵף בשדה מלא מכרסמים וחרקים טעימים. קבל נקודה.
נְחֵף בשמורת טבע שיש בה שפע מים מתוקים וצמחייה.
קבל 2 נקודות.
הגעת לסוף הדרך ויש מזון ומים בשפע. בקיץ, אפשר
להקים קן ומשפחה. קבל 5 נקודות.

המכשולים הרעים (שליליים):

אכלת עכבר שדה שהורעל מחומר הדברת מזיקים.
הפסדת 2 נקודות.
שתית מים מזוהמים. הפסדת נקודה.
עליך לעוף מעל הים בנפנוף מאומץ. הפסדת נקודה.
יש ציידים בסביבתך. הפסדת 2 נקודות.
חתולי רחוב בסביבה – סכנה! הפסדת 2 נקודות.
עליך לעוף מעל ארץ שלא מעודדת את הגנת הטבע.
הפסדת נקודה.
מטוסים טסים במסלולך. הפסדת 2 נקודות.
נְחֵף ליד נמל תעופה ואתה חשוף לסכנה מצד מנועי
המטוסים. הפסדת 2 נקודות.
נְחֵף ליד נחל מים מזוהמים. הפסדת נקודה.
חקלאי מגרש אותך מבריכות הדגים. הפסדת נקודה.
חקלאי מגרש אותך משדה מלא מזיקים טעימים.
הפסדת נקודה.
העירייה הרעילה את העכברים וחלית מאכילתם.
הפסדת 2 נקודות.
התעייפת מן הדרך הארוכה. הפסדת נקודה.
נְחֵף על כביש. הפסדת 2 נקודות.
רוחות חזקות מנשבות וגשם יורד. הפסדת נקודה.
נלכדת ברשת. הפסדת נקודה.
נטרפת על ידי ציפור טרף. הפסדת 2 נקודות.
נעמדת על חוטי חשמל והתחשמלת. הפסדת 2 נקודות.
הגעת לסוף הדרך המוכרת, אבל בנו במקום בניינים.
הפסדת 2 נקודות.

משחק נוסף: תופסת ציפורים – מאת רחל שפירא, בית ספר גרץ, תל אביב

מטרת המשחק: הילדים יכירו ויזהו לפי השם ציפורים בסביבה.

ציוד: 7–10 תמונות ציפורים צבעוניות על דפים בגודל 4A (מצורפת דוגמה); בצד האחורי של התמונה יופיע שם הציפור כתוב ומנוקד. יש להכין תמונה אחת לכל ילד. על התמונות לשקף את הגודל היחסי של כל ציפור).

משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
היחידה לתכניות משלימות למידה

לפני המשחק יש לקיים שיחה על אודות ציפורים חורפות (ציפורים שמעדיפות את החורף הישראלי).

תולים על כל ילד תמונה של ציפור. מעמידים את הילדים במעגל, וכל ילד נוקב בשם הציפור שלו. מתחילים במשחק תופסת, עם שינויים מהמשחק הרגיל: בשלב הראשון הילד התופס חייב להגיד את שם הציפור שהוא תפס. אם הוא לא יודע את שמה (השם כתוב מאחור והוא רואה רק את התמונה של הציפור) ה"ציפור" עדין חופשייה. בשלב נוסף ניתן לקבוע כללים מיוחדים, לדוגמה, פעם מותר לתופס לתפוס רק ציפורים הקטנות מציפור X, ופעם רק ציפורים בצבע מסוים שקובעים מראש.

הציפורים החורפות מעדיפות דווקא את החורף הישראלי.
כמעט כל 94 מיני הציפורים הללו מקננים ודוגרים באירופה, וחלקם הקטן באסיה.
ציפורים אלו שעימן נמנות האנפה האפרה, העגור האפר, מיני ברווזים שונים וכמוכן – הנחליאלי, מגיעות אלינו לקראת הסתיו ונשארות כאן עד בוא האביב.

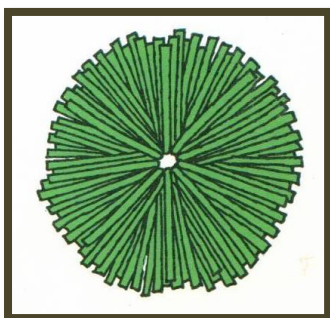
חורף וצמר...

בחורף, פונפוני הצמר נכנסים לחיינו, ואפשר לעשות בהם כמעט הכול: קישוט לבגד, חלק מתכשיט, מחזיק מפתחות, תוספת לכובע, קישוט לעיפרון, אפילו פרחי פונפון מתקבלים יפה. העיסוק בהכנת פונפונים מרגיע ועוזר בוויסות החושי ובפיתוח מוטוריקה עדינה, בתכנון וארגון ועוד.

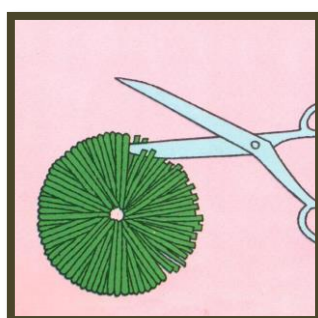
לפניכם שתי דרכים להכנת פונפונים וגם רעיונות לשימוש בהם:

אפשרות א':

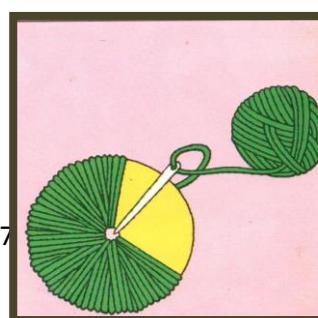
1. מכינים שני עיגולים מקרטון. ופותחים באמצע פתח עגול. (איור 1)
2. כורכים צמר סביב שני העיגולים (אפשר להיעזר במחט. לא חובה) עד שהקרטונים עטופים לגמרי ואינם נראים. (איור 2)
3. מחזיקים בשתי אצבעות את המרכז, וגוזרים סביב שולי הקרטונים. (איור 3)
4. מעבירים פיסת חוט בין שני הקרטונים וקושרים את הצמר במרכז. (איור 4)
5. "מספרים" את הקצוות לקבלת העיצוב הסופי.

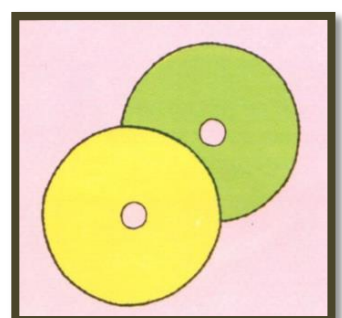
איור 4

איור 3

איור 2

איור 1

האיורים מתוך הספר "מלאכת יד" של בתיה עוזיאל

משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
היחידה לתכניות משלימות למידה

POM-PON

אפשרות ב':

במקום בשני עיגולי הקרטון נשתמש באצבעות.

1. נכרוך חוט סביב שלוש אצבעות 50–75 פעמים.

2. נגזור חוט צמר באורך 8 ס"מ.

3. נעביר קצה אחד של החוט בין האמה לאצבע. נמשוך למעלה

4. נמשוך בחוט בזהירות אבל בחוזקה ככל האפשר, ונקשור קשר כפול.

5. נשתמש במספריים כדי לחתוך את הלולאות.

6. הצורה הכדורית המושלמת תתקבל לאחר נענוע ו"תספורת" של הפונפון...

לקינוח... תפוח, זהב

קטע ספרותי נחמד עם רעיון לשיחה

מתוך הספר שוקו חם / עדנה מנת (בהוצאת פלדהיים)

עץ של כל מיני תפוזים

תפוזון אחד כל-כך קטן ורזה
ונראה לי שהוא עצוב מזה
(כי תפוז שמנמן הוא יותר שנה).
יש אחד בצורת עגול מדויק
עם פרצוף כתם וחלק
אם מתקרב אליו איזה תפוז
הוא מיד ממהר הצדה לזו.

יש תפוזנת אחת מגנדרת
משני עלים היא עשתה לה סרט,
חברה שלה ממוול - תפוזת קצת שקטה
מחקה אותה בדיוק, מתגנדרת כמוה.

יש תפוז עצבני שמשפריץ
על מי שמרגיז אותו - מיץ
התפוז לידו עוד קצת ירקרק
הוא פשוט מהשמש מדי קרחק.

מעגן להסתכל על כלם (בלי לקטף)
להכיר ולבדוק כל תפוז מקרוב
מעגן איך שהם בכלל לא דומים
אפלו שכלם תפוזים כתמים.

ליד המכלת, קרוב אל ביתי
גדל לו עץ תפוזים (אמתי)
מתחת - גדר אבנים נמוכה
שם בדרך הביתה אני עוצר למנוחה.
יושב על הגדר, מנדנד את הרגלים
מרים למעלה סנטר ועינים,
מעלי מטריה של המון ענפים
קבדים מתפוזים וקצת כפופים.

מי שמסתכל בתפוזים (בלי לקטף)
יודע כמוני, לבדק מקרוב
רואה שהם בכלל לא דומים
אפלו שכלם תפוזים כתמים.

הראשון שרואים הוא ג'ינג'י קטן
יש לו צבע כזה כתם מקתם
תמיד אם באה לה קצת רוח
הוא משתולל ושמח ומקבל מצב-רוח.
יש אחר מקמט עם המון חריצים
רק אם ממש מחפשים אותו - מוצאים
כי הוא מתחבא מאחורי ענף,
מתביש ותמיד מסתיר את פניו.

ואיזה תפוז אני?

העץ שגדלים עליו תפוזים שונים זה מזה יכול להיות משל לייחודיות ולמיוחדות של בני אנוש בכלל ושל ילדים בפרט.

מי שמסתכל על עץ תפוזים רואה כדורים כתומים זהים זה לזה, וכולם - סתם תפוזים.

אך הילד שהתעמק בתפוזים שעל העץ, העניק בדמיונו אישיות לכל תפוז.

אפשר להמשיך וליצור תפוזים-אנשים נוספים המתאפיינים בתכונות אופי, ברגשות ובהתנהגויות שונות, לצייר או לפסל פרצופי תפוזים מלאי הבעה ועוד.

אפשר לחפש בתוך סלסילת תפוזים, תפוז שעומו הילד מזדהה או לדמין תפוז אחר שדומה לו או שהיה רוצה להיות כמותו... ולחדד בו את ההרגשה שהוא מיוחד, שהוא אינו 'סתם עוד אחד' אלא איש קטן שהוא עולם מלא.

חורף בריא!